

A U R A

TIDSKRIFT FÖR AKADEMISKA STUDIER AV NYRELIGIOSITET

Målare, mystiker, muslim – Ivan Aguéli 1869–1917

Simon Sorgenfrei

Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet, Vol. 9 (2017), 5-8.
doi: <https://doi.org/10.31265/aura.516>

De första tio årgångarna, utgivna mellan 2009 och 2018, av *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) publicerades ursprungligen i tryckt format. Från och med volym 11 (2020), har tidskriften omarbetats till en diamond open access-tidskrift, och har bytt namn till *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). Samtliga artiklar, redaktionella texter och bokrecensioner från volymerna 1–10 publiceras nu online med open access (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) med tillstånd från författarna.

For the first ten volumes, published between 2009 and 2018, *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2000-4419) was exclusively available in printed form. Starting with volume 11 (2020), the journal is re-envisioned as a diamond open access journal and will be renamed *Aura: Tidskrift för akademiska studier av nyreligiositet* (ISSN: 2703-8122). All articles, editorials, and reviews from volumes 1–10 are published online in open access form (Creative Commons BY-SA 4.0 licence) with the permission of the author(s).

Målare, mystiker, muslim – Ivan Aguéli 1869–1917

Simon Sorgenfrei

John Agelii, Ivan Aguéli, Abd al-Hadi Aqhili (1869–1917), namnbyten som skvallrar om en intressant personlighet och ett ovanligt liv. Ett liv som också fick ett dramatiskt slut.¹ Den 1 oktober 2017 var det hundra år sedan Aguéli avled, överkörd av ett tåg i byn L’Hospitalet utanför Barcelona. Olycka, självmord, mord? Han hade då utvisats från Egypten, där han enligt egen utsago ska ha studerat vid det prestigefulla islamiska universitetet al-Azhar, läst och översatt den andalusiske sufimystikern Ibn Arabi (1165–1240) och engagerat sig i kampen mot den brittiska kolonialmakten. Han hade då också sedan sju år börjat måla igen, och fått ett visst erkännande i Sverige.

Hem till Stockholm skrev den svenske konsuln Magnus Norbeck (1860–1931), i sin anmälan om Aguélis död, att hans tillhörigheter omhändertagits enligt spansk lag. Det rörde sig, meddelade han, om ”ytterst enkla kläder samt några tavlor och böcker. Några föremål av värde torde ej finnas.”²

Prins Eugène hade emellertid kommit att intressera sig för Aguélis konst, och bekostade själv att Aguélis kvarlåtenskap kom till Sverige. Den 26 januari 1920 öppnade en stor minnesutställning på AB Konstverk vid Strandvägen i Stockholm, vilken blev Aguélis stora genom-

¹För Aguélis biografi, Gauffin 1940–41, Wessel 1988.

²Nationalmuseum, Enskilda Arkiv, personarkiv, Ivan Aguéli, Brev från Magnus Norbeck, 3 oktober 1917, 4:5 Agueli, Deuil, Död. SE/AB144/EA_777-1/IA 4/5.

brott och erkännande för den bredare allmänheten. Sedan dess har han kommit att bli en viktig gestalt i svenskt modernistiskt måleri.

Men Aguéli är även känd som Sveriges första kända konvertit till islam och kanske för sin anarkism och djurrättsaktivism. År 1900 sköt han, i protest mot tjurfäktning, en matador i franska Deuil. Mindre känt är hans livslånga engagemang i teosofin och andra esoteriska sällskap i sekelskiftets Paris, eller hans roll i de islamiska reformistiska rörelser som ramade in hans år i Kairo. De fyra artiklarna i detta specialnummer av *Aura* analyserar olika aspekter av Aguélis liv, med fokus på hans religionsfilosofiska och konstteoretiska verksamhet.

I den inledande artikeln analyserar religionsvetaren Simon Sorgenfrei Emanuel Swedenborgs (1688–1772) betydelse för Aguéli. Läsningen av Swedenborg verkar ha varit mer eller mindre intensiv under hela hans vuxna liv, och genom sina insikter i Swedenborgs skrifter kunde Aguéli etablera sig i den teosofiska logen Ananta i Paris. Men det tycks också ha varit genom Swedenborg han fann en väg till islam. Som framgår i artikeln fick den svenska andeskådarens skrifter också betydelse för Aguélis konstteori och måleri.

Aguélis relation till teosofin är framträdande även i konstvetaren Annika Öhrners bidrag, som ställer Aguéli bredvid Hilma af Klint (1862–1944). Trots att de båda var generationskamrater, båda var engagerade i teosofin, båda förknippas med det modernistiska genombrottet i svenskt måleri, och båda representerar ett måleri inspirerat av eller kanske som uttryck för, andligt sökande, har komparativa studier av deras konstnärskap saknats. Kanske för att deras måleri tar sig sådana olikartade uttryck. I sin text pekar Öhrner på hur en fördjupad forskning kring af Klint och Aguéli samtidigt kan betona likheter och olikheter och därigenom bidra till en nyansering av svensk, och internationell, konsthistoria. På olika sätt, skriver Öhrner, är båda konstnärerna förknippade med den abstrakta konstens genombrott men från

olika historiska horisonter. Medan af Klint inympats, postumt, i en tradition hon föregick, har såväl Aguélis betydelse som introduktör av den franska modernismen som hans egen betydelse som modernist ibland förbisetts. Detta delvis på grund av att man inte förstått hur hans måleri samtidigt varit uttryck för andliga studier och strävanden.

1894 sitter Aguéli fängslad i Mazasfängelset i Paris, för samröre med anarkistiska attentatsmän. Han fördriver tiden med intensiva studier, av hebreiska men främst arabiska, i Koranen och muslimsk teologi. När han släpps reser han till Kairo där han sammanlagt ska leva i närmare 10 år som konvertiten Abd al-Hadi Aghili. Det egyptiska sekelskiftet var minst lika omvälvande som det franska, och Aghili lyckas även i Egypten gravitera mot händelsernas centrum. Trots att Aghili befinner sig i Kairo under vad som kommit att kallas den islamiska renässansen, och att han själv kan sägas vara engagerad i en av tidens reformrörelser, gapar forskningen om denna tid i hans liv av stora hål. Religionshistorikern Frédéric Brusi kontextualiserar i sitt bidrag Aghilis religionspolitiska verksamhet i Egypten, men pekar också på en rad oklarheter i Aghilis biografi, oklarheter som öppnar mot nya forskningsfält.

Aguélis/Aghilis äventyrliga liv har bidragit till att göra honom till en närmast mytisk figur, en process som tycks ha tagit sin början redan under hans livstid. Som en av Sveriges första och mest kända konvertiter till islam har han inte minst kommit att spela en roll bland senare konvertiter. I den fjärde och avslutande artikeln analyserar religionshistorikern Susanne Olsson och Simon Sorgenfrei den roll Aguéli/Aghili, liksom metarepresentationer av honom, spelat för unga manliga konvertiter till islam i Sverige. Aguéli/Aghili framträder här som en motkulturell fixpunkt, vars radikalism tycks öppna för identifikationsmöjligheter även när dessa inte nödvändigtvis korresponderar med Aguélis/Aghilis egen biografi.

Det är en förhoppning att föreliggande fyra texter om Ivan Aguéli ska bidra inte bara med ny kunskap och nya insikter om en av svensk

modern historias mest färgstarka personligheter, utan också rikta uppmärksamheten mot luckor i kunskapen om Aguélis liv och verksamhet och därigenom inspirera till ny forskning.

Referenser

Gauffin, Axel (1940–1941). *Ivan Aguéli: människan, mystikern, målaren*. Stockholm: Sveriges Allmänna Konstförening.

Wessel, Viveca (1988). *Ivan Aguéli: porträtt av en rymd*. Stockholm: Författarförlaget.

Nationalmuseum, Brev från Magnus Nordeck.